

IZBOR GRADIVA ZA SLOVENSKO BIBLIOGRAFIJO: S POSEBNIM POUDARKOM NA SELEKCIJI ČLANKOV

Marjeta Šušterčič
Boris Rifi

Oddano: 1. 10. 2010 – Sprejeto: 27. 12. 2010

Strokovni članek
UDK 015(497.4)

Izvleček

Kriteriji izbora gradiva za sestavo nacionalnih bibliografij so pomemben dejavnik pri oblikovanju njihove celostne podobe. V članku je prikazan izbor gradiva za Slovensko bibliografijo. Opisana so teoretična izhodišča za izbor gradiva v nacionalnih bibliografijah, izpostavljene so mednarodne smernice in razvoj načel in strokovnih izhodišč v slovenskem prostoru. S pomočjo statističnih podatkov in primerov je prikazana podrobnejša analiza izhodišč in kriterijev za popis člankov glede na posamezne vrste serijskih publikacij. Ugotovitve študije kažejo, da je vprašanje izbora gradiva za nacionalne bibliografije izredno kompleksno, kriterije izbora gradiva za Slovensko bibliografijo je potrebno zato stalno preverjati v skladu z dinamiko sprememb založniške produkcije. Ne glede na to pa izbor člankov še vedno temelji na glavnem izhodišču trajnega pomena gradiva, s poudarkom na znanstvenoraziskovalnem in strokovnem vidiku člankov.

Ključne besede: nacionalne bibliografije, Slovenska bibliografija, izbor gradiva, kriteriji, članki

Professional article
UDC 015(497.4)

Abstract

Selection principles are an important stage in the creation of a national bibliography. The article outlines the selection of the national output to be included in Slovenian

---

ŠUŠTERČIČ, Marjeta; RIFI, Boris. The selection criteria for Slovenian bibliography: with special emphasis on the articles. *Knjižnica*, 54(2010)4, p. 119–136

bibliography. It also presents theoretical basis for selection in general, with the emphasis on international guidelines and on the development of national principles and professional outlines. Statistical data and examples give more detailed analysis of selection criteria of articles regarding different types of serial publications. Results of the study show that selection criteria for Slovenian bibliography are to be constantly verified due to the dynamics of the national publishing industry. Nevertheless, the main features of selection criteria remain unchanged: lasting value of subject matter with the emphasis on scientific research and expert knowledge.

Key words: national bibliographies, Slovenia, selection criteria, articles

1 Uvod

Nacionalna bibliografija je eden od temeljnih pokazateljev ustvarjalnosti nekega naroda. V njej se med drugim odražajo njegova kultura, zrelost in značaj (Bell, 1998). Njen temeljni namen je popisati in s tem dokumentirati publicistično, strokovno, znanstvenoraziskovalno in kulturno-umetniško ustvarjalnost. Zato je nacionalna bibliografija pomemben informacijski vir za knjižnično, založniško in raziskovalno dejavnost. Skozi čas so se oblikovale različne definicije nacionalne bibliografije (Žumer, 2000). V sodobnem pomenu besede najpogosteje predstavlja založniško produkcijo države in praviloma temelji na zbiranju obveznega izvoda publikacij. Čeprav je tovrstna opredelitev ožja od pojma nacionalne zbirke, pa si s tem večina držav, razen redkih izjem, z zakonsko predpisanim obveznim izvodom zagotovi pogoje, da bo nacionalna bibliografska agencija (ustanova ali center) dobila gradivo, ki bo osnova za sestavljanje nacionalne bibliografije in nacionalno bibliografsko kontrolo.

Kriteriji izbora gradiva za sestavo nacionalnih bibliografij so izredno pomemben dejavnik pri oblikovanju njihove celostne podobe. Kljub mednarodnim smernicam se nacionalne bibliografije med seboj razlikujejo, problem zajemanja gradiva je mnogostranski in odvisen tako od pristopa nacionalnih bibliografskih ustanov oziroma centrov, njihovih možnosti in tradicije na eni kot od potreb uporabnikov na drugi strani. V članku zato najprej predstavljamo nekatera teoretična izhodišča in priporočila v mednarodnih smernicah in izbrani strokovni literaturi, v drugem delu pa smo se osredotočili na razvoj načel in glavnih značilnosti izbora gradiva v tekoči Slovenski bibliografiji (SB), predstavili smo tudi obstoječe kriterije za selekcijo člankov ter jih poskušali kritično ovrednotiti.

2 Izbor gradiva v nacionalnih bibliografijah v mednarodnih priporočilih

Za začetek razvoja mednarodnih prizadevanj za pripravo nacionalnih bibliografij lahko štejemo Unescovo konferenco leta 1950 v Parizu (Murati, 2004) in simpozij nacionalnih knjižnic leta 1959 na Dunaju, kjer je bil poudarjen predvsem pomen nacionalnih knjižnic v univerzalni bibliografski kontroli (Žumer, 2000). Namen univerzalne bibliografske kontrole je izmenjava bibliografskih zapisov na mednarodni ravni in temelji na dveh zahtevah: da se gradivo opiše le enkrat, kar običajno stori tista agencija, ki je najbližje izvoru gradiva, in da so podatki popisani v obliki mednarodnih bibliografskih standardov.

Prelomnico v razvoju nacionalnih bibliografij predstavlja Unescov mednarodni kongres o nacionalnih bibliografijah leta 1977 v Parizu, kjer so bile sprejete smernice za nacionalne bibliografske agencije in nacionalne bibliografije (Guidelines, 1979). S temi smernicami je bila utrjena univerzalna bibliografska kontrola in spodbujeno redno izdajanje nacionalnih bibliografij, ki naj v svoj obseg vključijo tiskano gradivo, pridobljeno z obveznim izvodom. Vsebujejo naj vsaj založniško produkcijo monografskih in uradnih publikacij ter serijskih publikacij ob začetku izhajanja ali spremembi naslova. Smernice dopuščajo tudi omejevanje gradiva zaradi obsega publikacije ali manj pomembne vsebine (npr. trivialna literatura ipd.). Ostale vrste gradiva (neknjižno gradivo, raziskovalna poročila, standardi, patenti, disertacije, članki, plakati, drobni tisk itn.) predstavljajo drugo in tretjo raven tako imenovanega hierarhičnega modela vključevanja gradiva v nacionalne bibliografije (Murati, 2004; Wagner, 2000; Žumer, 2000). To gradivo naj nacionalne bibliografske agencije v nacionalno bibliografijo vključujejo selektivno, predvsem glede na svoje možnosti in potrebe uporabnikov, vendar morajo jasno definirati kriterije selekcije.

Posebej pomembno mesto v smernicah imajo tudi publikacije manjšin in drugih etničnih skupin, ki jih je potrebno zbirati, tudi če je njihov jezik ali pisava drugačna od tiste, ki je v rabi v državi, poleg tega so izpostavljene še uradne in poluradne publikacije uradnih organov, tiskano neknjižno in drugo neknjižno gradivo. Hkrati si veliko nacionalnih bibliografskih agencij prizadeva popisati gradivo, ki je pomembno za državo, a niso del nacionalne založniške produkcije. V ta okvir najpogosteje vključujejo gradivo v uradnem jeziku države ne glede na kraj izida, avtorje z nacionalnostjo države ne glede na jezik in kraj izida ter publikacije in članke o državi. Smernice navajajo, naj bodo takšni zapisi posebej označeni. Za lažje izvajanje načela teritorialnega izvora publikacije, kot ga določa univerzalna bibliografska kontrola, smernice priporočajo, naj se države same dogovorijo, katera bo izdelala zapis za takšne težje določljive publikacije (npr. izdaja pri mednarodni založbi) (Žumer, 2000).

Smiselnost in izvajanje smernic se je preverjalo leta 1998 v Kopenhagenu. Na mednarodni konferenci o nacionalnih bibliografskih servisih se je ugotavljalo, da so se nacionalne bibliografije izboljšale, nabor gradiva se je razširil. Priporočila, ki so nastala v okviru posvetovanja, so ponovno poudarila pomen obveznega izvoda. Zaradi porasta različnih oblik gradiva pa se priporočila ne omejujejo več na vrsto gradiva, temveč določajo, naj se v največji meri vključuje založniško produkcijo države, po možnosti v izvirnem jeziku in pisavi. Vključevanje elektronskih publikacij priporočila le predvidevajo, vendar podrobnejših smernic ne ponudijo (Žumer, 2000).

Leta 2002 je delovna skupina pri Iflini Sekciji za bibliografijo začela pripravljati priporočila za izdajanje nacionalnih bibliografij v elektronski obliki in priporočila za vključevanje elektronskih virov v nacionalne bibliografije. Rezultat dela skupine je publikacija *National bibliographies in the digital age*, ki je izšla leta 2009. V poglavju o kriterijih izbora Beacher Wiggins poudarja, da kriteriji tudi v digitalni dobi še vedno temeljijo na vsebini in ne na formatu ali obliki.

Gradivo v elektronski obliki je izredno raznovrstno, zato se pristopi posameznih nacionalnih knjižnic in bibliografskih agencij med seboj precej razlikujejo. Wiggins (2009) vendarle ponuja nekaj opornih točk za vključevanje gradiva glede na:

- intelektualno/raziskovalno/znanstveno raven vira,
- uporabnost vira za raziskovalne potrebe bodočih uporabnikov,
- vrednost vira za raznolikost države ali za izredno raznoliko populacijo,
- zanimivost in aktualnost vsebine (ang. the resources' contemporary interest) (različnost oziroma izvornost pogleda na družbeno, kulturno in politično stanje države),
- ugled avtorja, založnika ali izdajatelja,
- unikatnost vira (vsebina je dosegljiva le v digitalni obliki, ki jo je ponudila oziroma digitalizirala nacionalna bibliografska ali zunanja agencija),
- vrednost vira v odnosu do obstoječe analogne zbirke nacionalne bibliografske agencije (kot dopolnilo analogni zbirki, nadaljevanje analogne zbirke, npr. revija je ukinila tiskano obliko in začela izhajati le v elektronski),
- ranljivost oziroma ogroženost vira, da postane izgubljen,
- odsev manjšin, alternativnosti ali drugačnosti v odnosu do prevladujočega pogleda na zgodovino, kulturo in družbene pojave v državi,
- »digitalna efemera«, pomembna za bodoče raziskave,
- tehnične zahteve uporabe vira (enostavnost krmarjenja, raven funkcionalnosti, zanesljivost strežnika, enostavnost prenašanja),
- dostopnost metapodatkov,
- dostopnost vira v naboru obstoječih formatov,
- verjetnost trajnega ohranjanja vira v drugih agencijah in v zaupanja vrednih repozitorijih.

V nacionalne bibliografije naj bodo vsi dokumenti, tiskani, avdiovizualni, elektronski itd., vključeni enakovredno (Hansen, 2009, str. 16). Wiggins (2009, str. 32) navaja tudi nekaj primerov selekcije kot npr., da nekatere nacionalne agencije v nacionalne bibliografije ne vključujejo elektronskih časopisov, računalniških programov, elektronske pošte ipd. Nekatere države v nacionalno bibliografijo vključujejo le elektronsko gradivo na fizičnih nosilcih (CD-ROM-e, DVD-je ipd.), nekatere pa tudi gradivo, dostopno na računalniških omrežjih (predvsem na svetovnem spletu). Pri elektronskih publikacijah je še pomembno, da ne smemo enačiti zbiranja tega gradiva in njegovega vključevanja v nacionalno bibliografijo. Posamezne države, tudi Slovenija, so namreč elektronske vire že vključile v zakonodajo o obveznem izvodu in jih sistematično zbirajo, v nacionalne bibliografije pa jih (še) ne vključujejo.

3 Razvoj načel in kriterijev izbora gradiva za Slovensko bibliografijo

Tekoča Slovenska bibliografija (SB) popisuje gradivo od leta 1945, vanjo so vključene monografske in serijske publikacije ter članki, in do leta 1977 tudi neknjižno gradivo: zemljevidi, muzikalije, gramofonske plošče in magnetofonski trakovi. SB je dostopna v tiskani, od leta 1990 pa tudi v elektronski obliki. Tiskana SB monografij je do leta 1984 izhajala enkrat, od leta 1985 pa izhaja štirikrat letno. SB serijskih publikacij še vedno izhaja enkrat letno. Članki so bili v tiskani obliki zadnjič izdani za leti 1978 in 1979, za desetletno obdobje, od 1980 do 1990, so dostopni le v obliki listkovnega kataloga v oddelku NUK Slovenska bibliografija, od leta 1990 pa jih najdemo v elektronski obliki v vzajemnem katalogu CO-BIB, ki je dostopen v aplikaciji COBISS/OPAC. Od leta 2010 lahko uporabniki na portalu Slovenska bibliografija (<http://www.nuk.uni-lj.si/sb/Default.aspx>) iščejo gradivo v SB, ki je dostopno v lokalnem katalogu NUK in digitaliziranih starejših bibliografijah. Od leta 1968 ima vsak zvezek SB tudi uvod, v katerem so na kratko pojasnjeni vsebina in struktura bibliografije, katera osnovna načela zbiranja gradiva so bila pri tem upoštevana (npr. slovenika) in krajša navedba vrste publikacij, ki niso bile vključene (npr. drobn tisk, reklamni prospekti, prodajni katalogi, imeniki itd.).

Med prvimi, ki je v Sloveniji poskušala strokovno opisati selekcijo gradiva za SB, je bila bibliotekarka in bibliografinja Boža Pleničar, ki je izpostavila, da »podrobnejših teoretičnih načel o izboru gradiva za bibliografijo ni in to kaže, da problem ni preprost.« (Pleničar, 1977, str. 78). Poudarila je tudi, da bi le težko uporabili izkušnje drugih narodov, saj v bibliografijah najdemo le gradivo, ki je

bilo vanje vključeno, nikakor pa ne moremo vedeti, kaj vse je bilo »izločeno«¹. Smernice iz leta 1977 sicer pravijo, da je potrebno selekcijske kriterije jasno opredeliti. Med izhodišči pristopa k izboru se Pleničarjevi zdi pomembna predvsem časovna odmaknjenost popisa, saj bi s tem uporabniku pomagali razločiti vrednost gradiva, ki ga išče. V opisu meril izhaja iz vrste gradiva in njegovo oblike, prednost daje monografiji pred člankom, prvemu natisu pred kasnejšim, popolnemu besedilu pred skrajšanim (Pleničar, 1977, str. 80).

Kasneje je o izboru gradiva za SB pisala še Wagnerjeva, ki se je leta 1993 osredotočila bolj na problem selekcije člankov, leta 2000 pa jo je ovrednotila glede na Unescove mednarodne smernice (Guidelines, 1979). Deloma se prakse selekcije gradiva za SB v svojem prispevku dotakne tudi Žumerjeva (2000), Kodrič-Dačićeva (2002) pa v odnosu do pojma »slovenika«. Njihove izsledke bomo uporabili pri predstavitvi načel in izhodišč posebej za monografije in serijske publikacije in posebej za članke.

3.1 Monografske in serijske publikacije

V SB monografij in serijskih publikacij je vključena »slovenika« v ožjem² pomenu besede (Kodrič-Dačić, 2002, str. 69; Wagner, 2000, str. 114; Veselko, 1984, str. 82). SB gradivo zbira po **narodnostnem načelu**, zato mora publikacija zadostiti vsaj enemu od naslednjih kriterijev (pogojev):

- avtor je Slovenec, pri serijskih publikacijah je to slovenski izdajatelj,
- publikacija je v slovenskem jeziku,
- publikacijo je izdala slovenska založba.

Narodnostno načelo velja že vse od začetka izhajanja tekoče SB, tj. od leta 1948, ko je izšel prvi zvezek SB s popisom gradiva za obdobje 1945–1947. Tak način popisovanja gradiva pomeni, da SB presega obseg nacionalne založniške produkcije, ki je le del nacionalne zbirke. SB tako vključuje slovenske avtorje ali kar slovenske založbe izdajo v tujini ne glede na jezik (tudi zamejski Slovenci in slovenski izseljenci) in vse, kar je bilo izdanega v slovenskem jeziku ne glede na narodnost avtorja, torej tudi vse prevode v slovenščino. V SB so vključene tudi publikacije manjšin oziroma etničnih skupnosti na območju Slovenije (italijan-

1 Na tem mestu opozarjamo na terminološko neustreznost uporabe pojma »izločanje«, saj danes govorimo o ne vključevanju gradiva v popis za nacionalno bibliografijo. Gradivo se v knjižnici izloča takrat, ko se ga odstrani iz redne postavitve zaradi zastarelosti, poškodovanosti itn. in je kasneje običajno odpisano, slednje pa ne velja za zbirko nacionalne knjižnice.

2 Izraz »slovenika« pri nas srečujemo v različnih povezavah, tudi v širšem smislu, ko označuje vse gradivo za patriotiko v nabavni politiki nacionalne knjižnice.

ska, romska itn.). V tekočo tiskano bibliografijo so vključene do pet let stare knjige glede na leto izida SB.

V SB so vključene vse tiste serijske publikacije, ki so v tekočem letu začele izhajati, so spremenile naslov ali v tem letu še izhajajo. Glede na vrste serijskih publikacij vključuje SB znanstvene in strokovne časopise, magazine, časnike, glasila podjetij, tovarniška glasila in glasila drugih podjetij, šolska glasila (predvsem srednjih šol), mladinske liste, študentska glasila, glasila društev in zvez, gledališke liste, uradne liste ipd., zbornike, koledarje in almanaha ter letna poročila javnih zavodov. Deloma se zbira tudi gradivo v Braillovi pisavi, nikoli pa niso bili vključeni patenti. Vse gradivo za SB se pridobiva sistematično z obveznim izvodom, z nakupi, darovi in zamenami.

Vendar SB v svoj obseg ne vključuje nacionalne zbirke v celoti in sledi svojim kriterijem vključevanja gradiva. Je bolj selektivna od pravil, ki določajo t. i. zbirko patriotike, tj. izčrpne zbirke zapisane dediščine nekega naroda (Kodrič-Dačić, 2002, str. 69). Wagnerjeva (2000) navaja, da so bili kriteriji izbora v starejših izdajah bolj ohlapni oziroma manj selektivni, z naraščanjem obsega gradiva pa so postajali vse strožji. Omejevanje se je oblikovalo v skladu z Unescovimi mednarodnimi smernicami iz leta 1977 (Guidelines, 1979) in se nanaša predvsem na obseg, obliko in deloma na vsebino publikacij t. i. druge in tretje prioritete vrste gradiva. V okviru monografskih in serijskih publikacij danes v SB ne vključujemo predvsem sledečega (prirejeno po Wagner, 2000):

- brošur, ki vsebujejo manj kot osem strani,
- doktorskih disertacij³, magistrskih in raznih specialističnih nalog,
- »trivialne« literature,
- razmnoženih tipkopisov (npr. radijske igre),
- internih aktov posameznih društev,
- poročil o raziskovalnih nalogah, ekspertiz ipd.,
- propagandnega materiala (npr. turistični in drugi prospekti),
- upravnih in drugih aktov podjetij in družbenopolitičnih skupnosti krajevnega in občinskega značaja,
- tovarniških in prodajnih katalogov in navodil, cenikov, programov prireditev, voznihih redov, telefonskih imenikov, oglasnikov in drugih drobnih tiskov oziroma posebnega knjižničnega gradiva ipd.,
- publikacij, ki imajo oznako strogo zaupno,

---

3 *Doktorske disertacije smo tako v SB vključevali vse do leta 1997 (seveda tiste, ki smo jih pridobili v NUK), z letom 1998 pa smo zaradi vse večjega števila le-teh s tem prenehali. Sicer pa tovrstne publikacije sistematično zbirajo, popisujejo in hranijo univerze oziroma visokošolski zavodi.*

- internih letnih poročil podjetij, bank in drugih organizacij (vključena pa so letna poročila javnih zavodov),
- patentov in standardov.

3.2 Članki

Po mednarodnih smernicah iz leta 1977 spadajo članki v tretjo prioriteto vrsto gradiva, v katero so vključene še umetniške reprodukcije, plakati, drobni tisk, videoposnetki idr. (Guidelines, 1979), v SB pa so bili članki vključeni vse od začetka njenega izhajanja leta 1945. Prvi zvezek je izšel leta 1963 in prinaša popis člankov za obdobje od 1945 do 1950. Zatem so od leta 1951 izhajali redni letni pregledi skupaj z monografijami, serijskimi publikacijami in (do 1977) z neknjižnim gradivom. Že v uvodu v SB za leto 1951 (zv. 5), izdanega 1953, je bilo poudarjeno, da je bibliografija člankov seveda lahko le izbor. Glavno vodilo avtorjev je bilo, popisati tisto »gradivo, ki utegne rabiti znanstveniku, strokovnemu delavcu ali publicistu in mu olajšati delo« (Slovenska, 1953). V uvodu prav tako beremo, da so se avtorji opirali tudi na izkušnje, ki so si jih pridobili pri dajanju bibliografskih informacij. To pomeni, da so pri svojem delu v veliki meri sledili potrebam uporabnikov. Na podoben način so kriteriji opisani tudi v naslednjih zvezkih SB v šestdesetih in sedemdesetih letih. Poudarjena je selekcija člankov, predvsem dejstvo, da načel izbora ni mogoče do podrobnosti razložiti. »Osnovno vodilo je zajeti gradivo, ki bo služilo raziskovalcem sedaj in v prihodnje. Tako je izbor pri poljudnem tisku precej strožji kot pri strokovnem.« (Slovenska, 1972)

Osnovna težava zbiranja člankov, zaradi katere ne moremo zadostiti kriterijem slovenike, je možnost sledenja objavam slovenskih avtorjev po svetu. Bibliografija namreč nastaja na osnovi primarnega dokumenta (de visu). To pomeni, da bi v primeru zbiranja slovenike tudi pri člankih, morali sistematično slediti tudi tujim serijskim publikacijam. To slabost deloma odpravljajo številne slovenske knjižnice, ki za potrebe raziskovalne sfere, predvsem pa za bibliografije raziskovalcev, zbirajo in popisujejo prispevke slovenskih avtorjev tudi iz tujih serijskih publikacij. Sistem vrednotenja raziskovalne dejavnosti zahteva, da se bibliografije objav vodijo v sistemu COBISS, posamezni članki so zato dostopni v vzajemnem katalogu, izpis bibliografij raziskovalcev in institucij pa v okviru sistema SICRIS.

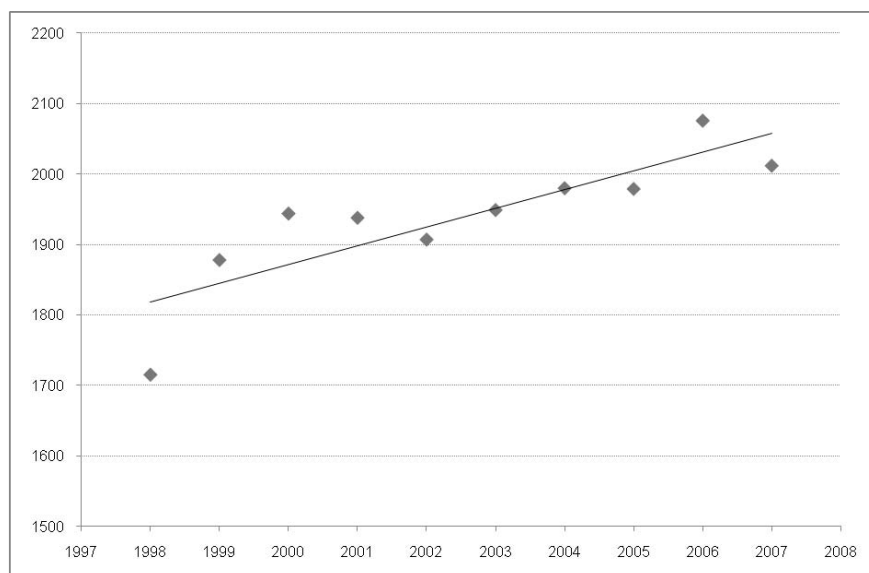
Članke za SB se izbira po **državnem načelu** in ne narodnostnem kot monografije in serijske publikacije. V tekočo SB so tako vključeni članki iz serijskih publikacij, ki so bile izdane v Sloveniji in jih v NUK pridobivamo z obveznim izvodom, in iz nekaterih slovenskih zamejskih serijskih publikacij, ki jih prav tako

pridobiva in hrani NUK. Zaradi kompleksnosti problematike selekcije člankov v nadaljevanju predstavljamo podrobnejšo analizo stanja in obstoječe kriterije izbora za SB.

4 Prikaz stanja in kriteriji izbora člankov

Selekcija gradiva za SB velja za vse vrste gradiva, a pri člankih so kriteriji izbora strožji. Vse bolj selektivni značaj bibliografije se je izoblikoval skozi desetletja, predvsem pa po osamosvojitvi Slovenije, ko je začela naraščati produkcija tiska. Trend izdajanja periodičnih publikacij kaže, da je leta 2007 in 2008 izšlo že prek 2000 naslovov (Slika 1).

Slika 1: Število periodičnih publikacij v Slovenski bibliografiji od leta 1997 do 2008

V skladu s trendi izhajanja publikaciji naj bi v SB vključevali tudi vse več člankov, zato je kriterije potrebno uskladiti z značilnostmi založniške produkcije in slediti splošnem razvoju knjižničnega sistema ter sistema zagotavljanja informacijskih potreb raziskovalne sfere. A osnovno vodilo kljub temu ostaja nespremenjeno – v bibliografijo vključujemo prispevke s t. i. trajnejšo vrednostjo (Pleničar, 1977, str. 81; Wagner, 1993, str. 46–47). To pomeni, da se držimo os-

novnega izhodišča naših predhodnikov, avtorjev prvih zvezkov tekoče SB, ki so poskušali zabeležiti tisto, kar bo »služilo znanstveniku, strokovnemu delavcu ali publicistu sedaj in v prihodnje in mu olajšalo delo«. Poleg tega poskušamo zadovoljiti tudi potrebe uporabnikov, ki jih zanima določeno področje s poljudnega, ne toliko strokovnega ali znanstvenega vidika. Dolgoročno oblikovanje selekcijskih kriterijev narekujejo tudi uporabniki, ki iščejo razne biografske podatke, ocene knjig in najrazličnejših kulturnih prireditvev ipd., pa študenti, dijaki idr.

Od leta 2008 se v SB vključuje prispevke iz več kot petsto slovenskih serijskih publikacij. Iz njih v nacionalno bibliografijo vsako leto vključimo v povprečju preko 17.000 člankov. Leta 2010 je bilo v izbor in popis člankov vključenih osem bibliografov z visoko izobrazbo različnih strokovnih področij.

4.1 Postopek izbora člankov

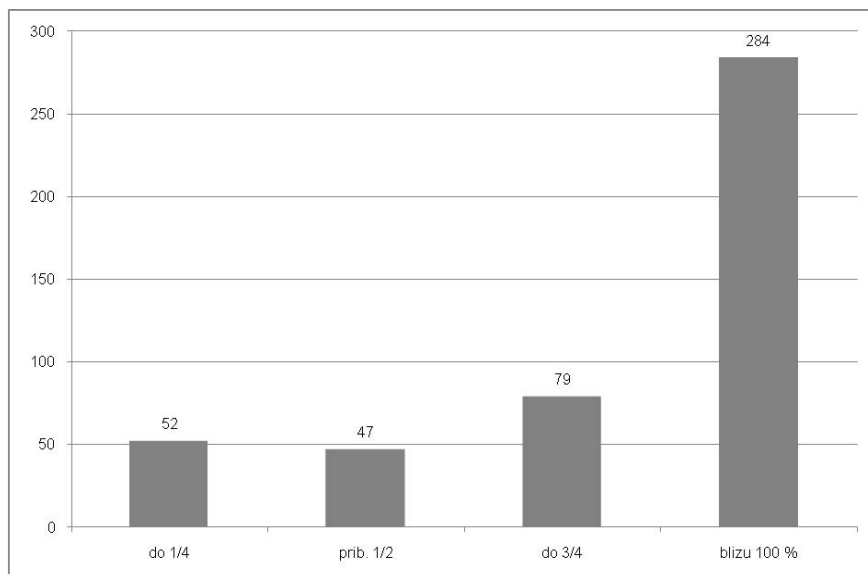
Izbor člankov za SB poteka v dveh stopnjah. Najprej se je potrebno odločiti, iz katerih serijskih publikacij bomo vključili članke v bibliografijo. V drugem delu pa naredimo še izbor prispevkov iz izbranih revij (Wagner, 1993). V SB ne vključujemo člankov iz uradnih listov, glasil in biltenov podjetij, glasil političnih strank, šolskih glasil, izrazito zabavnih, razvedrilnih in humorističnih listov, vseh publikacij trenutno aktualne vsebine in publikacij reklamnega značaja, katalogov, statističnih pregledov ipd.

Vse ostale zvrsti serijskih publikacij pa je potrebno natančno pregledati in spremljati. Nekateri naslovi serijskih publikacij včasih ob začetku izhajanja veliko obetajo, a se po pregledu člankov izkaže, da ne dosegajo obravnavanih kriterijev za uvrstitev v bibliografijo. Prav tako se zgodi, da so prispevki v serijski publikaciji na začetku izhajanja tehtnejši in bolj strokovni kot v njenem nadaljevanju, pa tudi obratno – publikacija se šele po določenem časovnem obdobju razvije v resnejšo strokovno revijo. Podatki iz leta 2008 kažejo, da skoraj v celoti popišemo članke iz več kot polovice serijskih publikacij (Slika 4).

Razumevanje in dileme posameznih kriterijev je zato najlažje predstaviti v okviru posameznih tipov serijskih publikacij, podobno sta jih v svojih prispevkih predstavili tudi Pleničarjeva (1977) in Wagnerjeva (1993).

Znanstvena in strokovna periodika

Izbor člankov je najlažji pri strokovnih in znanstvenih časopisih (revijah), iz katerih v bibliografijo uvrščamo praktično vse prispevke. Izjema so le poročila o strokovnih srečanjih, kongresih, konferencah in simpozijih ter krajše beležke,

Slika 2: Število naslovov periodičnih publikacij glede na popisan delež člankov v letu 2008

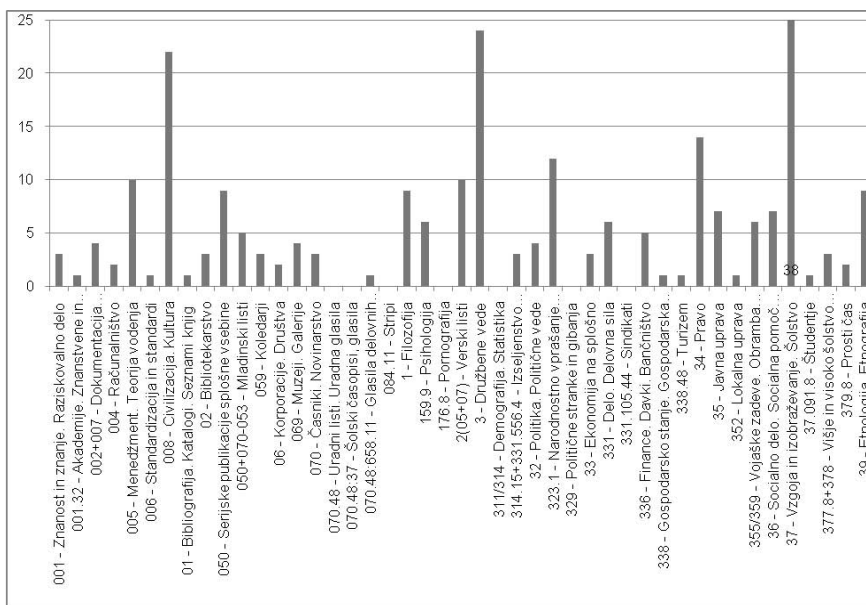
zapiski ali novice, običajno zapisani na koncu revije. Večina vključenih revij in njenih člankov ima nekatere skupne formalne elemente, značilne za znanstveno in strokovno literaturo, ki pa se običajno razlikujejo glede na posamezna strokovna področja (npr. navedba virov, citiranje, povzetki, komentirani prevodi humanistične literature ipd.).

Poljudne revije

Pri poljudnih časopisih, ki navadno prinašajo članke zelo različne vsebine in so običajno krajši, je izbor težji in bolj selektiven. V bibliografijo so vključeni le daljši strokovni prispevki z večjo vsebinsko težo oziroma pomenom, ki bodo osnova ali informacija za nadaljnje strokovno ali znanstvenoraziskovalno delo. Nekateri prispevki imajo že posamezne značilnosti strokovnih prispevkov (npr. navedba virov).

V bibliografijo se uvršča tudi članke, ki govorijo o področju, ki ga ne obravnava noben drug strokovni časopis, kar pomeni, da je o tem zelo verjetno le malo napisanega. A tudi v tem primeru seveda ne izberemo vseh člankov po načelu »brez izjeme«, le naš izbor je nekoliko širši in manj strog (Wagner, 1993). Na ta način se trudimo, da kar v največji mogoči meri pokrijemo vsa strokovna področja, kot jih definiramo z UDK vrstilci. Podatki iz leta 2008 kažejo, da od vseh zajetih revij za SB (ne glede na njihov tip), največ revij prihaja s področja jeziko-

slovja (60 naslovov), vzgoje in izobraževanja (38), medicine (30) in družbenih ved (Sliki 3 in 4).

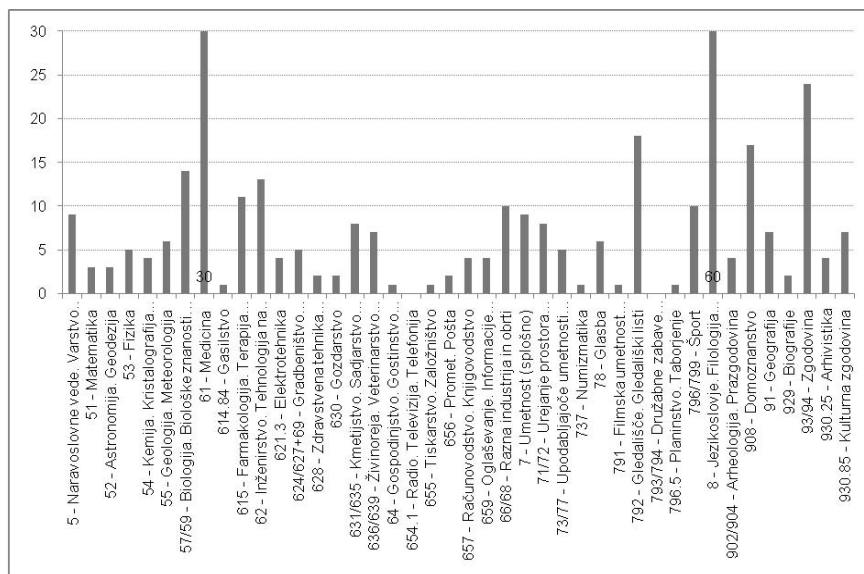

Slika 3: Število vseh periodičnih publikacij glede na vrstitev UDK (UDC MRF 2006), iz katerih so bili v letu 2008 vključeni članki v SB (1. del)

V sklopu poljudnih časopisov predstavljajo posebno skupino revije, ki vsebujejo predvsem vrsto praktičnih nasvetov, zanimivih le za ozko skupino bralcev (npr. *Ribič*, *Lovec*, *Slovenski čebelar* in številne druge). Pri teh smo bili že v preteklosti pri izboru zelo kritični (Wagner, 1993), sčasoma pa smo, tudi zaradi vse večjega števila tovrstnih revij, izbor člankov iz njih vse bolj opuščali, saj večinoma ne predstavljajo pomembnejše vrednosti za nadaljnje strokovno ali raziskovalno delo.

Magazini in časniki

Posebna skupina serijskih publikacij so t. i. magazini (ilustrirane revije) in časniki, katerih večino predstavljajo dnevniki in tedniki zelo splošne vsebine. Člankov iz magazinov v SB ne vključujemo, saj v njih najdemo predvsem trenutno zanimive (aktualne in popularne) informacije (v največji meri o znanih in manj znanih Slovencih), ki nimajo trajnejše vrednosti (npr. *Lady*, *Obrazi*, *Anja*, *Lea*, *Nova* in številne druge).

Slika 4: Število vseh periodičnih publikacij glede na vrstilec UDK (UDC MRF 2006), iz katerih so bili v letu 2008 vključeni članki v SB (2. del)

Tudi pri izboru člankov iz dnevnega časopisja se upošteva ožji nabor. Predvsem se poskuša slediti potrebam in željam najširšega kroga naših uporabnikov glede na izkušnje, ki smo jih pridobili v desetletjih posredovanja bibliografskih informacij. Zavedamo se, da so nekateri izključeni prispevki lahko potencialno zanimivi za določene uporabnike, tudi po daljšem časovnem obdobju, in zavedamo se, da vseh želja in potreb po informacijah v sedanjih pogojih ne moremo izpolniti. Nekatere informacijske potrebe uporabnikov tudi presegajo namen SB, zato jih usmerjamo na druge storitve in oddelke NUK. Res je tudi, da je vprašanje zadovoljstva uporabnikov in izbora gradiva za SB, ki temelji na potrebah naših preteklih in sedanjih uporabnikov, zelo kompleksno. Dilemo bi bilo potrebno reševati sistematično z različnimi študijami uporabnikov.

Do leta 1991 so bili v SB vključeni članki iz vseh glavnih slovenskih časnikov, vendar kot rečeno, zelo selektivno, od leta 1992 pa vključujemo le še prispevke iz *Dela*. Zaradi nenehnega naraščanja števila serijskih publikacij in s tem posledično tudi člankov smo se pri časnikih morali omejiti le na enega. Ne zato, ker bi bilo *Delo* »najboljši« slovenski časnik, pač pa zato, ker je kljub vsem spremembam, ki jih je bil deležen v vseh teh letih, ostal osrednji slovenski časnik, ki s svojimi prispevki in novicami pokriva celotno Slovenijo. O tem pričajo regionalne izdaje, namenjene vsem slovenskim regijam. To pa ne velja za nobenega od ostalih slovenskih časnikov, ki pokrivajo le posamezne regije.

V *Delu* izberemo le tiste prispevke, ki imajo trajnejši pomen predvsem za razumevanje kulture in znanosti v slovenskem prostoru, v nasprotju z aktualnimi vsebinami, ki so sicer krajši čas lahko zelo zanimive in privlačne za širok krog bralcev. Iz nabora novinarskih žanrov v dnevnem časopisju lahko rečemo, da v SB vključujemo predvsem portrete, eseje, potopise, dokumentarno-zgodovinske prikaze, intervjuje, biografije, kritike, poročila oziroma ocene najrazličnejših kulturnih dogodkov (npr. gledališke, operne ali baletne predstave, filmi, koncerti, festivali, razstave, nove knjige ipd.). To so dogodki, ki so se zgodili v Sloveniji (tudi gostovanja tujih umetnikov) ali pa so naši umetniki gostovali v tujini. Vendar morajo biti to prave ocene z določeno mero kritike, pozitivne ali negativne, ne le poročila o dogodkih, ki so se ali se celo šele bodo zgodili. Poleg tega vključimo tudi članke z biografsko vsebino in daljše intervjuje z znanimi osebnostmi ter morebitne literarne prispevke, vendar le, kadar gre za izvirno, prvič objavljeno slovensko ali tuje leposlovje. Občasno se v dnevnem časopisju objavijo krajši strokovni prispevki, ki jih prav tako vključujemo. V SB pa ne vključujemo vesti oziroma novic, kolumen in komentarjev, ki obravnavajo aktualne, trenutno ali le krajši čas zanimive informacije bodisi iz sveta bodisi iz Slovenije, napovedi dogodkov ali prireditvev ipd.

Omejitev izbora zgolj na en časnik zagotovo ni najboljši način selekcije gradiva in zavedamo se, da smo s tem zaobšli nemalo prispevkov, ki bi sodili v SB, vendar je to eden od formalnih kriterijev, ki je bil postavljen zaradi hitrega porasta števila serijskih publikacij v zadnjih dveh desetletjih. Na odločitev je vplival tudi razvoj domoznanske dejavnosti slovenskih splošnih knjižnic. Območne in ostale splošne knjižnice popisujejo članke iz domoznanske zbirke v bibliografsko-kataložni bazi podatkov COBIB oziroma v slovenskem vzajemnem katalogu. Njihov izbor je opisan v *Smernicah delovnih skupin za domoznanstvo ...* (2009, str. 26–27). Od začetka devetdesetih let SB tako dopolnjuje več deset tisoč člankov iz domoznanskih zbirk (Smernice, 2009, str. 47).

5 Odprta vprašanja in dileme

Kriteriji za vključevanje člankov v SB so se izoblikovali skozi desetletja njenega izhajanja, se spreminjali in dopolnjevali. Podrobnejših teoretičnih meril ali celo pravil o izboru gradiva doslej pri nas še ni bilo objavljenih, obstajajo le posamezni prispevki, ki skušajo prikazati usmeritev, ki vodi bibliografe pri selekciji člankov za SB. Zato bi bilo potrebno temu področju nameniti več strokovne pozornosti, predvsem primerjalne analize in druge oblike teoretičnih študij.

Trdna in dokončna merila selekcije bomo le težko postavili. Zaradi naraščanja števila publikacij postaja selekcija gradiva vse pomembnejši segment priprave

vsake nacionalne bibliografije. Ker je pomemben informacijski vir, je ena njenih glavnih nalog informiranje uporabnikov. Njihove potrebe se spreminjajo, zato opiranje na praktične izkušnje posameznih bibliografov ne more biti več zadosten kriterij za izbor gradiva. Praksa se spreminja in uporabniki v današnjem času dobivajo vse več informacij na različne načine, informacijski viri se razlikujejo, razvijajo, prepletajo. Za nadaljnji razvoj kriterijev SB bi bilo potrebno raziskati informacijske potrebe in zadovoljstvo sedanjih uporabnikov, kljub temu pa mora biti prilagajanje kriterijev usklajeno s temeljnimi nameni nacionalne bibliografije.

Posebno pozornost bo v bližnji prihodnosti potrebno nameniti zbiranju in arhiviranju elektronskih virov in njihovemu vključevanju v SB. Novi *Zakon o obveznem izvodu publikacij*, sprejet 2006, prinaša med drugim tudi novosti v zvezi z zbiranjem in arhiviranjem elektronskih publikacij s spleta. Pri vključevanju tovrstnega gradiva v SB pa bo potrebno pripraviti nova izhodišča, dobro pretehtati obstoječe kriterije izbora gradiva in ne nazadnje kadrovsko okrepiti oddelek.

Pogosto se pri uporabnikih in strokovni javnosti pojavlja tudi vprašanje subjektivnosti izbora, nanašajoč se na presojo sestavljalcev bibliografij. V praksi se ekspertno mnenje oziroma strokovna presoja uporablja predvsem pri t. i. »mejnih člankih«, pri katerih se pojavi dvom, ali dosegajo formalne kriterije ali ne. Tu pridejo do izraza znanja in izkušnje bibliografov, ki na različne načine preverjajo svoje odločitve. Dilemo subjektivnosti se rešuje tudi z zastopanostjo bibliografov z različnih strokovnih področij, večjo težo pa bi lahko imela tudi obsežnejša kadrovska zasedba in s tem več razpoložljivega časa. To bi seveda pomenilo tudi ustrezno povečanje finančnih sredstev, ki bi omogočilo bolj sistematično reševanje posameznih primerov, npr. posvetovanje strokovnjakov z istega področja.

6 Zaključek

Nacionalna bibliografija ni katerakoli bibliografija ali katalog, ki jih imajo ali sestavljajo druge knjižnice in imajo svoja (drugačna) merila in kriterije. Sledi mednarodnim priporočilom, a kljub temu se nacionalne bibliografije med seboj razlikujejo. Vsaka si postavlja svoj okvir in osnove za izbor gradiva. Tako nekatere nacionalne bibliografije člankov niti ne vključujejo v svoj obseg ali pa jih vključujejo še bolj selektivno, torej v dosti manjšem obsegu kot slovenska. Njihova produkcija člankov je lahko popisana in vključena v razne druge, tako nacionalne kot mednarodne baze podatkov, navadno za posamezna strokovna področja.

Vsekakor so bili v preteklosti in bodo v prihodnje potrebni določeni kompromisi, tudi pri izboru gradiva, predvsem zaradi naraščanja obsega gradiva in speci-

fične vloge nacionalne bibliografije. V pričujoči študiji smo ugotovili, da je vprašanje izbora gradiva za nacionalne bibliografije izredno kompleksno, kriterije izbora gradiva za SB je zato potrebno stalno preverjati v skladu z dinamiko in spremembami založniške produkcije. A ne glede na to izbor člankov še vedno temelji na glavnem izhodišču trajnega pomena gradiva, s poudarkom na znanstvenoraziskovalnem in strokovnem vidiku člankov. Morda bo potrebno v prihodnosti še bolj omejiti izbor, predvsem člankov. Predvidevamo, da obsega SB ne bo potrebno še bolj skržiti, kar pa je težko reči za pogoje sestavljanja tovrstnih bibliografij (npr. število zaposlenih ipd.).

SB upošteva in usklajuje svoje kriterije izbora z mednarodnih smernicami, njeni bibliografski zapisi so pred objavo strokovno pregledani. Vključeni so v mednarodne baze podatkov (OCLC, Index Translationum). Kljub njenem selektivnem značaju, ki se kaže na prvi pogled, je SB zelo izčrpna in vsebuje različne vrste gradiva, kar smo v pričujočem prispevku tudi prikazali. Posebej želimo izpostaviti, da je SB predvsem splošna, saj vključuje vsa strokovna področja, vanjo pa je vključeno gradivo, ki ima trajni pomen za slovenski prostor.

Navedeni viri

1. Bell, B. (1998). *An annotated guide to current national bibliographies*. München: K. G. Saur.
2. *Guidelines for the national bibliographic agency and the national bibliography*. (1979). Paris: Unesco.
3. Hansen, R. D. (2009). History and background. V M. Žumer (Ur.), *National bibliographies in the digital age: guidance and new directions* (str. 13–18). München: K. G. Saur.
4. Kodrič-Dačić, E. (2002). Slovenika: strokovne novosti novega zakona o knjižničarstvu. *Knjižnica*, 46 (4), 65–85.
5. Murati, T. (2004). Obuhvat građe u nacionalnim tekućim bibliografijama: pregled pristupa u drugoj polovici 20. stoljeća. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 47 (3–4), 25–40.
6. Pleničar, B. (1977). Selekcija gradiva za »Slovensko bibliografijo«. *Knjižnica*, 21 (1–4), 78–83.
7. *Slovenska bibliografija*. (1948–). Ljubljana: NUK.
8. *Smernice delovnih skupin za domoznanstvo osrednjih območnih knjižnic z analizo vprašalnika o stanju domoznanstva v slovenskih splošnih knjižnicah in UKM za*

- leto 2007. (2009). Ljubljana: NUK.
9. Veselko, M. (1984). *Osnove bibliologije in bibliografije*. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
  10. Wagner, L. (1993). Članek: primerjalna analiza z bibliografskega vidika. *Knjižnica*, 37 (1-2), 41-60.
  11. Wagner, L. (2000). Slovenska bibliografija: prikaz stanja glede na priporočila UNESCO za izdelavo tekočih nacionalnih bibliografij. *Knjižnica*, 44 (1-2), 113-120.
  12. Wiggins, B. (2009). Selection criteria. V M. Žumer (Ur.), *National bibliographies in the digital age: guidance and new directions* (str. 29-36). München: K. G. Saur.
  13. Zakon o obveznem izvodu publikacij. (2006). *Uradni list RS*, št. 69.
  14. Žumer, M. (2000). Nacionalne bibliografije – njihova zgodovina in pomen. *Knjižnica*, 44 (1-2), 89-111.

Marjeta Šušterčič je zaposlena v Narodni in univerzitetni knjižnici.

Naslov: Turjaška 1, 1000 Ljubljana

Naslov elektronske pošte: marjeta.sustercic@nuk.uni-lj.si

Boris Rifl je zaposlen v Narodni in univerzitetni knjižnici.

Naslov: Turjaška 1, 1000 Ljubljana

Naslov elektronske pošte: boris.rifl@nuk.uni-lj.si